

Kort Beretning,
 om
 endeel Aar og Misvæxt,
 særdeles i Trondhiems Stift i Norge,
 af
 G. Schøning.

§. 1.

Efterretningerne om Aar og Misvæxt her i Landet ere næsten ligesaa gamle som Landets Historie selv. Af samme Alder, og vel endnu ældre, maae og Agerdyrkningen her i Norden have været, hvilken disse Landes ældste Indbyggere heller synes at have bragt did ind med sig, end siden at have lært den af Andre. Af Pytheæ Massiliensis Beretning, som levede omtrent 300de Aar for Christi Fødsel, er det tydeligt at see, at Agerdyrkningen allerede den Tid har været i fuld Drift og Gang i den af ham saa kaldede Thule (a), det er, i de vestlige Dele

(a) Geograph. Lib. IV. Pag. 308. Tom. 1. edit. Casaub. hvor Skribenten iblant andet siger, at hvor Korn og Honning (paa Thule) faldt, der lavede man og Drik deraf. Men fordi Solen der ei gierne skinnede klart, maatte man føre Kornet ind i store Huns, og der tørste det. etc.

Dele af vor Halv-Øe, eller i vort nu værende Norge (a); da den derimod en 4. å 500. Aar derefter var endnu ikke i Gang overalt i Tyskland (b). Og er det mærkeligt, at Agerdyrking, Skibsfart, Handel og Omgang med Fremmede, Regierings-Kunst, Bogstaver og en slags Videnskab findes at være ældre i vor Norden, end i det saa meget sydligere Tyskland. Hvilket er en Knude, som maaskee ikke er saa let at løse. Tacitus beretter om de Vestier, som i hans Tid boede ved de østlige Kanter af Østersøen (c), at blant dem var Agerdyrkingen i langt større Drift en blant de Tyske, hvilke endda til en stor Deel levede næsten paa sin Tartariff. Og giver Tacitus selv os Anledning til at tænke, at disse Vestier ei engang har været Tyske, men et andet Slags Følkesfærd, som efter al Anseelse have staaet i Forvantskab med Nordens gamle Indbyggere, og endda beboede de Lande, hvorfra disse vare komne. Hvorom vi maaskee faae Leilighed paa et andet Sted at udlade os

vide:

(a) At de Gamle ved Thule har forstaaet den vestlige Kant af Scandinavien, har jeg beviist i en Afhandling under Titul: De gamle Grækers og Romeres Begreb om vor Norden, i sær Scandinavia.

(b) Som kan sees af Taciti Germania.

(c) See hans Germania.

videre (a); Ligesom det ei heller her bliver vor Sag at undersøge, hvoraf det kan være kommet, at Indbyggerne her i Norge vidste meget vel af Agerdyrkning at sige paa en Tid, da Irlanderne og andre, efter Strabonis Beretning (b) levede som de meest Vilde i America.

§. 2. I de ældste og hedenstke Tider, naar noget Aaar indfaldt, tilskrev man det her i Norden Kongerne. Ægypterne i de sydlige Verdens Kanter gjorde det samme (c), maaskee af ulige Aarsager. Her gif man dermed saa vidt, at naar intet andet vilde hielpe, offrede man dem til Guderne, for at faae godt Aar. Saaledes gif det Kong Domalde i Upsal, hvilken, efterat der tvende Aar havde været Misvæxt i Sverrig, den tredie Høst blev offret af Undersaatterne (d).

I 2

Paa

- (a) I en Afhandling om de Nordiske Folkes særde Norskes Oprindelse. Noget hidhen hørende kan imidlertid læses i Hartknochs Alte und Neue Preussen. Pag. 28.
- (b) Geogr. Lib. IV. pag. 305. hvor han siger, at de aade Mennecke: Fiød, og fortærede deres døde Forældres Legemer, samt beblandede sig offentlig med deres egne Mødre og Søstre ic.
- (c) Som Am. Marcellinus beretter Lib. 28.
- (d) See Sn. Sturlesons Norske Chronike, Tom. I. pag. 18.

Paa samme Maade ogsaa Oluf Trætjelje, de Norske Enevolds Kongers Stammes Fader (a). Ligesom de tvertimod ansaae og dyrkede dem for Guder, under hvilke gode Nar indfaldt (b) og bildte sig ind, at deres Legemer ogsaa efter Døden skulde have en særdeles Kraft til at afværge Hungers- Nød og Dyr- Tid, som man kan see af Kong Haldan Svartes Exempel, hvis døde Legeme Indbyggerne paa Ringerige, Bestfold, Rommerige og Hedemarken i Norge for den Skyld delede imellem sig, og begrove hver hos sig en Deel deraf (c).

§. 3. Saa vidt mig er bekiendt, har vore gamle Forsædte ikke betient sig af det Middel, at hente eller at lade føre sig Korn-Varer Udenlands fra, naar Misværet indfaldt; Men i saadant Tilfælde har man enten nærret sig af Fiskerie, eller den ene Deel af Landet forstrakt den anden med Korn, saa vidt skee kunde, eller og har man selv søgt sig Føde Udenlands. Og skulde man let falde paa de Tanker, at de Nordiske Folkes idelige Søeroverier har derfra havt deres første Begyndelse, og at det, som i Førstningen kun var et Middel i Nøds- Tilfælde,

er

(a) Sturlason loc. c. pag. 54.

(b) Sturlason l. c. pag. 11. 12.

(c) Sturlason l. c. pag. 72.

er efterhaanden blevet til et Haandverk og det fornemste Nærings-Middel, som med Agerdyrkningens, Rigdommes og Kunstens Eiltægtelse hos andre mere sydlige Nationer har taget alt mere og mere Overhaand, men synes tillige at have givet Agerdyrkningen her i Norden et ikke lidet Stød, ved det de fleste, fornemste, dueligste og friskeste Folk syntes at det enten var alt for vidtløftigt eller alt for nedrigt for dem, paa den Maade at søge sin Føde, som de syntes at de med større Ære, mindre Umage og igiennem en giennere Wei kunde vissere og sikkrere hente fra Fremmede.

§. 4. Saasnart derfor Dyr-Tid indfaldt, søgte vore Forsædre alle Leiligheder for at komme Udenlands, og der at lære hos Fremmede. Exempel derpaa gives os i den ældste Underretning, som vi have om Misvæxt her i Landet. Samme indfaldt omtrent midt i det Tode Seculo, under Kong Harald Graasfelds og hans Brødres Regiering, da Snorro fortæller (a) at Landet var plaget

I 3

af

(a) Paa bemeldte Sted pag. 189. Vi have Exempler paa mange Dyr-Tider, som har været tilforn udenlands, hvoraf jeg vil forbigaae Resten, og alene anføre den, som indfaldt An. 664. da efter tre Aars bestandige Tørke saadan

af en stor Dyr & Tid, som tiltog jo læn-
gere den varede, og som Bønderne sagde
at Kongerne vare Skyld udi. Omfider
kom det saa vidt, at Indbyggerne paa
mange Steder havde hverken Korn eller
Sift. Paa Helgeland i sær var stor
Hunger, eftersom der næsten slet intet
Korn voxte, ved det Sneen laae der
over hele Landet indtil midt om Som-
meren. Dog faldt der en Mængde Sild,
hvormed Indbyggerne ernærede sig og
opholdte Livet. Og eftersom Kongerne selv
neppe kunde underholde deres Folk, saa var
det derfor at Harald Graafeld lod sig over-
tale til at drage til Danmark, hvor nogen-
tedes god Tid var, og større Overflødighed
at vente, og hvor han kort derefter ved For-
ræderie blev ombragt (a).

§. 5. Om Høsten efterat dette var
ffæet, voxte der godt Korn, hvor man
havde saaet, om Vinteren gif Sæden til
langs Kysterne af det hele Land, og om Vaa-
ren derefter skaffede man sig Sæde-Korn;
saa

saadan Hunger paafom, at 40. til 50. Mæn-
nester i Gangen toge hinanden i Haand, og
sprunge i Soen, for at drukne sig, som
Beda fortæller. See Nr. Hiärnes Andra
Floek. pag. 299.

(a) Styrleson loc. cit.

saa at de fleste finge deres Jorder tilsaede,
 hvoraf i en Hast blev god Tid i Landet (a);
 hvilken og siden vedvarede saa længe Sakon
 Jarl regierede (b). Ei heller finder man at
 nogen Misvæxt har været, førend under
 Kong Oluf den Helliges Regiering, ved
 Aar 1022. omtrent, som og vedvarede de
 2de efterfølgende Aar, men traf fornemmelig
 de nordlige Dele af Landet, i sær Helge-
 land (c), som ofte i de Tider maatte føle til
 denne Plage (d), hvilken den Gang vel ogsaa
 saa overgik Trondhiem, men var jo læn-
 gere nord jo større, da de i Throndhiem
 havde megen Hielp af gammelt Korn
 som de havde i Forraad; Men øster i
 Landet og paa Upland faldt der godt
 Korn (e). Ved hvilken Leilighed Thron-
 derne anrettede et høitideligt Offer for deres
 Afguder, for at faae god Tid i Landet igien,
 foregivende, at dette var en Straf af Gu-
 derne over de Helgelandste, fordi de havde
 forladt den hedenste Gudsdyrkelse.

J 4

§. 6.

(a) Sturlason l. c. pag. 210.

(b) Sturlason samme Sted pag. 262.

(c) Sturlason loc. cit. pag. 576.

(d) Hvorom i Ketill Hængs Saga Cap. 7. p. 12. saaledes tales: Det stede nu, som ellers ofter at der var stor Dyr-Tid paa Halogaland.

(e) Sturlason loc. cit. pag. 555.

§. 6. Om Narveiens og Beirets Beskaffenhed her i Landet er det for Nesten ganske lidet, som man hos vore gamle Skribenter finder optegnet; hvoraf jeg vil anføre hvad mig er hidindtil forekommet. De Islandske Annales fortælle, at Aar 1047. var en stor Frost-Vinter, og anføre Sigmund hinn Frodes Vidnesbyrd til Beviis for, at Kulden var den Gang saa streng, at Ulvene løbe over Isen, mellem Norge og Danmark. Og er det merkeligt, at ved disse Tider, som og noget tilforn, og i Besyndelsen af dette Seculo finder man Hunger, Kulde og Dyr-Tid at have plaget hele Europa: Thi Aar 1003. begyndte en forfærdelig Sjunger, som varede i fem Aar, og overgik nesten hele Verden, som Glab. Rudolphus bevidner i sin Historie (a); og om hvilken Marth. Westmonasteriensis og taler (b), sigende, at den Aar 1005. var saa streng i Engelland, som den ei havde været i Mandes-Minde. Bemeidte Glaber fortæller (c), at Aar 1033. var lige saadan en Sjunger over hele Verden, hvilken blev

for

(a) Int. Pirhæi Histor. Francicæ Scriptures, XI. pag. 19. See og Du Chesne Histor. Franc. Script. Tom. IV. pag. 20.

(b) Flor. Histor. pag. 198.

(c) Loc. cit, pag. 43.

forarsaget af Misvæxt og Jordens Ufrugtbarhed, som begyndte i Orienten, gik siden over Grækerland og Italien, og derfra videre til Frankerige og England (a). Ligesom der ogsaa paa sidst anførte Sted var formedelst indfaldende Uveir stor Hungers-Nød Aar 1041. og 1042. (b)

§. 7. I Harald Haardraades Tid, som døde 1066. finder man, at Island var plaget af en stor Hunger, hvilken dog ikke synes at have rammet Norge, da Islænderne derfra blevne hiulpne med Korn og Meel (c). Det samme kan og siges om den Hunger, som ved Aar 1118. traf Island (d). Ei heller finder man hos vore egne Skribenter optegnet, at noget Uaer har været her i Landet i det 12te Seculo. Men imidlertid troer jeg dog vist, at vort Land har i den Tid imellemstunder været plaget deraf ligesom andre: Thi Annales de Margan berette (e):

I 5

At

(a) See Du Chesne Histor. Franc. Script. Tom. IV. pag. 44. og 86.

(b) See Gibsons Chronicon Saxonicum pag. 152. og 156.

(c) See Landnama pag. 175.

(d) See Landnama pag. 179.

(e) Inter Scriptores Histor. Angl. qvinque. pag. 7. 9. 10.

At Aar 1162. var der en stor Hungers-
 Nød over hele Verden; Saavel som ogsaa
 1176. og 1189., ved hvilke Tider, nemlig
 1187., de Islandske Annales sette at der om
 Vinteren var en stor Død blant Horn-
 Qvæget, föraarsaget uden Tvil af en lang
 Vinter og Mangel paa Foder, samt indfal-
 dende Uveir, som vel og var Skyld derudi,
 at intet Skib det Aar kom over til Island
 fra Norge. Ligesom der ogsaa kort derefter,
 nemlig 1194. var Hungers- Nød over
 hele Europa, som Joh. Bromton beretter
 (a), og atter en stor Hunger 1197. efter
 Alb. Monachi Bidnesbyrd (b).

§. 8. Aar 1207. omtrent var saa
 Dyr- Tid i Throndelagen, at Baglers-
 nes Konge Philippus ei kunde der under
 holde sine Folk, men maatte drage derfra
 til Bergen. (c) Saa denne dyre Tid har
 ventelig mest rammet Trondhiem, hvor
 Landet atter 1213. eller 14. var plaget deraf,
 saa at Bønderne vare ei i Stand til at be-
 tale Kongen sin Rettighed (d). Derimod
 var

(a) See hans Chronica inter Histor. Angl. 10.
 Scriptores per Twysden pag. 1269.

(b) Chronic. part. poster. pag. 410.

(c) Norske Chronike oversat af Peder Claussen.
 pag. 571.

(d) Norske Chronike. pag. 583.

var der Aar 1218., eller samme Aar, da Hakon Hakonson blev Konge, god Tid i Landet, og et meget godt Korn / Aar, saa mangesteds i Landet Olden / Træerne bare tvende Gange Frugt, og de vilde Sugle lagde tvende Kulder (a). Hvilket er saa meget mere værdt at legge Merke til, som man finder, at samme Aar indfaldt der i Frankerig saadan Kulde om Hosten, at Biindruerne mestendeels frøs bort; at Sneen laae der efterfølgende Aar til midt i Martii Maaned, og at midt i Maji Maaned vare endda kun faae Spirer af Sæden at see, og man paa mange Steder maatte faae anden Gang. Ligesom der ogsaa sidst i Augusti Maaned samme Aar indfaldt Riumfrost, og ved Slutningen af September en stærk Frost, som varede i tre Uger, og dyb Snee, hvilken laae der i mange Dage (b).

§. 9. Det er derover desto mindre at undre sig over, at Aar 1224. var her i Norge saa stærk Frost om Vinteren, at Havet selv frøs til under Landet, og saa langt man kunde see fra en høi Klippe ud i Havet,
var

(a) See den Norske Chronike. pag. 607.

(b) See Guilh. Armoric. de Gestis Philippi Aug. in Script. Franc. per du Chesne. Tom. V. pag. 91.

var alt overfrosset, og ingen Vaager eller Hull paa Isen, saa mange Skibe frose der ind, og Folkene maatte gaae derfra, da endeel vare tvende Dage under Veis førend de komme til Lands. (a). Og indfaldt der nogen Tid derefter, nemlig 1233. saa streng en Kulde i Franckerige, at den største Deel af Sæden frøs bort, hvorpaa fulgte Aar 1234. saadan en skrekkelig Hungers, at Folk aade Urter, som Sæe, og saa stor Død, at 100. fattige et Steds paa een Dag bleve begravne sammen i en Grøft. (b). Mange andre Exempler at forbigaae, hvoraf vi her kun ville anføre nogle faa, som angaae vor Norden: Saa som at der Aar 1294. var saadan Frost, at man droge med Hester over Isen fra Jylland til Opslo (c), og fra Gulland til Sverrig (d), hvilket sidste ligeledes skede 1296; Og at der Aar 1275. paa St. Laurentii Dag faldt saa stort Hagel i Børses Skogn i sær, at nogle Stykker veiede 15. Uncer

(a) See den Norske Chronike pag. 657.

(b) See Ordinat. pro exstirp. Hæref. Albing. in du Chesne Hist. Franc. Tom. V. p. 778.

(c) See Ol. Magni Histor. Gentium Septen. pag. 33. og Erici Olai Hist. Svec. pag. 215. verl. Sylvii.

(d) See Strelow's Guthilandste Chronik. p. 135.

Uner eller 30. Tod, hvoraf og andre Boige
der i Trondhiems Lehn toge Skade (a).

§. 10. Strax i Begyndelsen af det
14de Seculo, nemlig 1300., indfaldt her i
Norden Misvæxt og et Aar, (b) som de
Islandfke Annales berette. Og er det saa
meget mere troligt, at samme har gaaet over
hele Norden, som der og samme Aar var i
Engeland et meget koldt Veir, og Landet der
plaget af Overfloemmelse (c). Stort bedre
synes ei heller Aar 1306. (d) at have været,
da man i bemeldte Islandfke Annales finder
optegnet, at om Vinteren var Øresund bes-
lagt med en Is, som var femten Alen
tyk (e), og Driv-Isen laae nesten hele
Somr.

(a) See Thor Torfæi Hist. Norveg. Part. IV.
pag. 360.

(b) Med Sygdom og Pest blant Creaturene. Torf.
Hist. Norv. P. IV. p. 403.

(c) See Ol. Magni Gent. Septent. pag. 33.

(d) Da var det, at de Danske først begyndte at
bruge Hetter eller Cabucer, kaldede Rapper-
Hetter, fordi de skulte baade Hovedet og
Brostet. See Chronic. Nicolai Joh. in Lude-
vigii Relig. Mss. Tom. II. p. 162. og 170.

(e) Enten maa Skribenten her gisre for meget af
Tingen, eller og hans Ord gisres begribelige
paa denne Maade: At Isen fra Øster-Søen
og Cattegat har i Sundet skudt sig oven paa
hinanden til bemeldte Høide.

Sommeren ved de nordlige Kyster af Island; at alle Havne og Sunde mellem Derne laae i Danmark og Sverrig i mere end 14. Uger stendig tilfrosne; at man kunde reise fra Rosstock til Danmark over Isen; at der fra Siceland til Skaane laae som en Broe af Is; og at i Tydskland og Frankerige var Kulden saa streng, som naar den er paa det skarpeste i Norge (a).

§. II. Endskiont vore egne Skribenter intet melde derom, saa er dog vel intet vissere, end at den svare Hungers = Nød, som ved Aar 1315. og derefter plagede andre Lande, ogsaa har gaaet over Norge: Da ei alene den, som har continueret Alb. Stadensis Chronike i Almindelighed siger, at Aa. 1315. var en stor Hunger over hele Verden (b), og paa et andet Sted (c), at den Aar 1317. gif over Frankerige, Flandren, Holland, Frisland og Saxen, og varede hele 15. Aar (d), ligesom og Walsingham

(a) See Torfæi Hist. Norveg. Part. IV. p. 418.

(b) Continuat. Chron. Alb. Stadensis pag. 68.
Man skal af Hunger have ædt døde Aasler, Hunde, Katte ja og de døde Tyve, som hængte i Galgen.

(c) See loc. cit. pag. 78.

(d) Den samme Skribent pag. 79.

ingham beretter (a), at Engelland deraf var haardelig plaget 1316., hvilket Rnygthon (b) henfører til 1317; Men man finder og, at denne Plage har været usædvanlig stor ved de Aar 1315. og 16. i Danmark og omliggende Lande, men i sær i Lifland saa forfækkelig, at Forældrene aade op deres egne Børn, og halvforraadnede Liig bleve opgravne og fortærede (c). At denne Plage har været saa længe som foranførte Sted bevidne, er saa meget mere rimeligt, som man finder, at forfækkelig Kulde og haarde Vintere ved de Tider har indfaldet. Saaledes fortælles, at Aar 1323., ved Kyndelsmesse = Tider blev det saa koldt, at Øster = Søen laae tilfrossen i 6. Uger, saa man kunde gaae og ride over Isen hvor man vilde (d); Og man paa den havde opsat Herberger, hvor de Reisende kunde tage ind, som Cranzius bevidner (e), da man reiste paa

(a) Inter Scriptor. Histor. Anglic. edit. per Cambden.

(b) De Eventibus Angliæ int. Scriptor. 10. Hist. Angl. per Twysden. pag. 2334.

(c) See vor berømte Pro-Canzlers Pontoppidans Annal. Eccles. Dan. Tom. II. pag. 116.

(d) See Auct. incert. Annal. Dan. ap. Westphalen in Monum. Cimbr. Tom. I. pag. 1392.

(e) I sin Vandalia. See og Torfæi Histor. Norv. Part. IV. pag. 456.

paa Isen fra Gulland til Sverrig (a), fra Danmark til Lybeck, og herfra til Preussen (b). Hvad ellers den Kulde angaaer, som nogle henseer til 1324. (c), andre til 1322. (d); Saa vil jeg helst troe, at den har ikke været anden, end nys omtalte, da det ikke er usædvanligt blant Scriptorum medii ævi, at een og samme Ting anføres af Skribenterne til adskillte Aaringer.

§. 12. Ligesom Begyndelsen af dette Seculo var ond og haard, saa synes det og at have været heel igiennem: Thi Aar 1353. var en overmaade streng Vinter med forskrefkelig Storm og Uveir (e); Aar 1397. i de østerrigste endog og andre Lande en saa skrefkelig Hunger, at Mennecker aade sig indbyrdes op (f); og Aar 1399. saadan Kulde her i Norden, at man kunde reise paa Isen fra Lybeck til Stralsund, og derfra til Dan-

(a) See Strelows Guthilandiske Chronik. p. 161.

(b) See Ol. Magni Hist. Gent. Septentr. pag. 33.

(c) Corneri Chron. in Eccardi Corp. Hist. Medii Ævi Tom. II. pag. 1006.

(d) See Continuât. Annal. Alb. Stadensis. p. 92.

(e) See Ruygthon de Eventib. Angl. int. Script. 10. Hist. Angl. per Twysden. pag. 2607.

(f) See Chronic. Monast. Admontensis in Pertzii Scriptor. Austric. Tom. II. pag. 173.

Danmark (a). Og er det at formode, at den almindelige Misvæert, Hunger og usædvanlig Kulde, som i dette Seculo indfaldt, har, om ei været Aarsag i, dog meget hiulpet til den forfærfkelige Pest blant Kreaturer og Menneſker, hvilken er bekiendt under Navn af den sorte Død, og ved de Aaringer 1350., 73., 91. og 92. især saaledes regierede i Norge, at ikke den tredie Deel af Iudbyggerne bleve ved Livet.

§. 13. Om indfaldende Misvæert og haarde Aaringer i det 15de Seculo er det kun lidt, vi have at anføre. I Begyndelsen deraf, nemlig 1405. indfaldt der en meget lind og ustadig Vinter (b). Aar 1423. derimod var den desto haardere, da Kulden var saa streng, at man reiste med Hester over Isen fra Preussen til Lybeck, og fra Mecklenborg til Danmark (c). Ligeledes skal man og have reist fra Danskig til Lybeck over Isen Aar 1426. (d), og Aar 1441. Kulden i Tydsk.

(a) See Ol. Magni Hist. Gent. Sept. pag. 33.

(b) See Chronolog. Anonymi in Benzeliu Monumentis Svio-Gothicis. pag. 96.

(c) See Cranzii Vandalia Lib. X. cap. 40. og Ol. Magni Histor. Gent. Septent. pag. 33.

(d) See Rzaczynski Hist. Polon. Nat. Part. I. pag. 174.

Tydsfland været overmaade streng (a), og endnu var saa vel der som i de nordlige Lande Aar 1459., da man kunde vandre til Fods over Isen fra Norge til Lybeck (b), og ligeledes fra Danmark til Lybeck (c). Men utrosligt er det, som os fortælles af N. Mareschallo, en ellers i andre Ting kun maadelig Skribent, nemlig, at Aar 1461. fros det store Hav saaledes til, at man foer med bellede Bogne nesten hele Vinteren igiennem fra Tydsfland til den yderste Thule og til Orkenøerne (d). Men at man atter Aar 1496. har fundet reise paa Isen fra Danmark til Lybeck, det finde vi hos troværdige Skribenter optegnet (e).

§. 14. Vi komme til det 16de Seculum, og finde optegnet, at Aar 1512. var Vinteren i Begyndelsen kold, men blev ved Jule-Tider saa lind, at Træerne skød Knopper, men derpaa fulgte en overmaade skarp Kulde,

(a) See Menckenii Scriptor. German. Tom. I. pag. 1595.

(b) See Chronic. Terræ Misnens. ap. Menckenium loc. cit. Tom. II. pag. 360. & Tom. III. p. 26.

(c) See Rzaczynski l. c. p. 174.

(d) See hans Annal. Herulorum in Westphalen. Monument. Cimbr. Tom. I. p. 261.

(e) See Rzaczynski Hist. Nat. Polon. Part. I. pag. 174.

Kulde, som varede til den 6te Martii (a). Efterfølgende Vinter, Aar 1513. var og meget streng (b). Ligeledes 1545., da man kunde fare paa Isen fra Rostoch til Danmark (c); Men paafølgende Aar 1546. regierede der i Danmark en meget stor Hunger, som 10. Aar derefter, nemlig 1556. atter indfandt sig (d). Dog maae den have været strengere, som Aar 1570. overgik Böhmen, da mangfoldige Menneſker døde af den, og man maatte forbyde at brygge Øl (e). Og er det værdt at mærke, at ved de Tider, da sidst anførte Hunger i Danmark regierede, var Vinteren atter Aar 1554. saa streng, at man paa Isen reiste fra Preussen til Holsteen (f). Men mod Slutningen af dette Seculo, nemlig 1591., var der i Norge, særdeles Nordenfields, saa stor en Hunger, og deraf følgende Mandes Død, at efter en Optegnelse, som Morten Biørnsen, Præst

(a) See *Heluaderi Sylva Chronolog.* Part. II. pag. 25.

(b) See *Menthenii Scriptor.* German. Tom. II. pag. 522.

(c) *Kerns Chron.* for 1670. pag. 13.

(d) See *Kragii Histor.* Christiani III. pag. 292. og 380.

(e) See *Balbini Histor.* Bohemix pag. 602.

(f) See *Kzaczynski loc. cit.* pag. 174.

i Opdal, har indført i et Exemplar af Mis-
siale Norveg., som ligger i Opdals Kirke,
røg der den Gang mellem Trondhjem og
Dovre-Fjeld kun tre Skorstener, og dette
Aar derover blev kaldet det store sorte Aar.

§. 15. Den overmaade strenge Vin-
ter, som indfaldt 1599., da man paa Isen
kunde reise over fra Tydskland til Danmark
(a), trak atter Misvæxt og Aaar efter sig;
Eti Aar 1600. var ei alene Norge og Dan-
mark, men og Holsteen, Engelland og
Skotland, plaget af en stor Hungers Nød
(b). Samme var heftigst i Norge 1601.,
da en skrekkelig dyr Tid der indfaldt, ved
det Jordens Grøde, baade Høe og Korn,
blev af Mus, Lemænd og andet saadant Utøi
opædt, og hvad som efter dem blev tilbage,
frøs bort, og blev liggende under Sneen,
som kom for Korsmesse om Høsten, og laae
til Korsmesse om Vaaren. Hvorover en
Skieppe Byg det Aar galdt 4. Rdlr., og
i Opdal alene døde 80. Mennesker af Hunger.
Merkeligt er det, at Luften samme Aar, var
saa opfyldt med tykke Dunster, at Solen
den hele Sommer igiennem ei gav sit rette
Skin fra sig, men dens Corpus var at ansee
som

(a) See Christiani IV. Historie ved Slange. T. I.
pag. 150.

(b) See sidst anførte Historie. pag. 162.

som en gloende Jlds-Klode. Herover blev dette Uaar siden kaldet det store dyre Uaar. Som bemeldte Præst paa foransførte Sted har optegnet.

§. 16. Denne Hungers = Nød vedvarte endnu det tredie Uaar 1602. (a). Derimod var 1603. et overmaade velsignet Uaar, og saa overflodigt paa Korn, som ei havde været i Mandes-Minde. Ligeledes 1604. ogsaa et meget Korn-rigt Uaar, skiont Grøden tog stor Skade af Mus og Mulvarper (b). Uaar 1622. kom Vinteren heel tilig, med saadan Sne og Frost, at den 20. Sept. bar det paa Baden i Trondhiem, og den 21. fros 2. Fingers tyk Is paa Vandet (c), hvoraf ventelig Kornet paa mange Steder tog stor Skade. I det mindste var dette som en Forløber for paafølgende Uaar, som indfaldt 1623. baade her i Norge, saavel som i Danmark (d); da Kornet blev saa dyrt, at man endog i Bergen gav for en Tønde

K 3   Korn

(a) See atter sammesteds pag. 179.

(b) Som foransførte Præst beretter.

(c) Dette har Mentz Christophersen, da Conrector ved den Latinske Skole, men siden Sogne-Præst til Domkirken her i Trondhiem, optegnet i hans Diariv, som endnu findes i Manuscript.

(d) See Christiani IV. Historie. pag. 503.

Korn! 7 $\frac{1}{2}$. til 8. Rdlr. (a). An. 1625. var derimod et Skin=Åar, og Kornet derover i Trondhiem meget dyrt, hvor man ogsaa ved samme Tid var plaget af Pest, og den 18. Julii merkede et Jordskelv (b). - Åar 1627. laae her endnu den 4. Maji stor Mængde Sne, saa man mistvilede om at kunne komme til at saae det Åar (c). Men Åar 1632. var der stor Misvæert paa Korn i Fjemteland, Trondhiem og Nordlandene, saa velsom de efterfølgende 2de Åar 1633. og 1634., da mange Mennekker, i sær paa Helgeland, døde af Hunger (d).

§. 17. Stort bedre var det ei heller 1635., som var et af de saa kaldte grønne Åar, og tillige merkværdigt i den Henseende, at samme Åar i Decemb. Maaned strandede formedelst indfaldende gruelige Storm=Veir 116. Skibe paa de Norske Kyster. (e). Åar 1637. var Vinteren overmaade streng, saa at ved Bergen laae Søen tilfrossen lige fra

(a) Edvard Edvardsen i Bergens Beskrivelse. Lib. III. Part. II. Mst.

(b) Efter foransorte M. Christophersens Diarium.

(c) Dette ogsaa af samme.

(d) Af en gammel Copie= Bog her i Capitlet.

(e) Som Carol. Ogerius beretter in Itin. Polonico. pag. 449.

fra Byen til Askelandet (a); hvorover der 1638. atter indfaldt et grøn Aar, af hvilken Besskaffenhed ogsaa de Aaringer 1641., siden 1645. og 1647. vare, af hvilke det sidste i sær var et vaadt og Frost-Aar, da ogsaa Lemændene indfandt sig, hvilke i Mærager Sogn i sær saaledes paa en halv Mil Veis afaade alt Grønt, at Marken var ganske fort (b).

§. 18. Aar 1670. var et meget frugt- bart. Men Kulden om Vinteren blev saa streng, at man kiorte paa Isen over fra Stangvig til Tingvold, fra Bynesset til Børsen og fra Jnderøen til Bedstaden. Samme Aar var Spansk Salt her saa dyrt, at Tønden galdt 6. Rdlr. (c). Efterfølgende

R 4

1671.

(a) Edvard Edvardsen. l. c.

(b) Dette af bemeldte Copie, Bog.

(c) Dette af et Manuscript, skrevet af Melch. Augustini, Præst i Meldalen her i Trond- hiems Stift, som han kalder: Ortus & Occa- sus Rerum Nidrosiensium; Men i et andet af samme, uuder Titul af Hus-Cancellie setter han, at 1. Tønde Spansk Salt kostede 12. Rdlr. Disse 2de Manuscripter følger jeg i efterføl- gende, hvor ingen anden anføres. Ellers er at merke, at dette Aars strenge Kulde strakte sig lige til Italien, særdeles Benedig; hvor- fra man for Is ei kunde komme over til det faste Land. Den saa kaldte Kern, Chronik for det Aar. pag. 10.

1671. var et velsignet Aar baade til Lands og Bands, som og 1672. Men 1673. begyndte det at blive dyr Tid, ved det Kornet paa mange Steder tog Skade af en stærk Hagel, som i et Støb-Regn nedfaldt den 28. Julii. Og Aar 1674. bleve Korn-Varrene endnu dyrere, da Kornet fik Skade af for megen Regn og Kulde, og endskjønt der faldt got Korn paa endeel Steder, saa fik andre slet intet, hvorfor en Tonde Byg steg til 3. og en Tonde Rug til 4. Rdlr. (a). Ligesaa var og Aar 1675., da tillige Flommen borttog nesten overalt Broerne, og var saa stor, at udlevede Folk ei kunde erindre den saadan. I sær var fransk Brændevin den Gang saa dyrt, at en Anker galt 12. Rdlr. Derimod Aar 1676. et overmaade frugtbart Aar, men tillige usundt, saa mange bortdoede, sær af Smaa-Koppene, som det Aar her ilde holdte Huus, og overalt var stor Sygdom, saa at i Meldal alene bortdoede 221. Mennesker. I Novembr. og Decembr. Maaneder faldt og et rigt Silde-Fiskerie i Biugnen og Skjøren.

§. 19.

- (a) Dette Aar var og Kulden heftig i Danmark og andre Steder, saa at man i Martii Maaned endnu soer over Beltene paa Isen, var endog i Maji Maaned ei frie for Is, og holdtes for at denne Vinter var strengere end 1658. loc. cit.

§. 19. Saa usundt som forrige Aar var, saa sundt var 1677., da man ei vidste her af Sygdom at sige; var og tillige et frugtbart og jevnt Korn=Aar (a), og desuden saa god Tilførsel, særdeles fra Skotland, at man kiøbte en Tønde Korn for 6. Ort, en Bog Skotte=Meel for een Ort og 8. Sk., 1. Tønde Sild ved Julen for 1. Rdlr., og ved St. Hans Tider for en Sl. Daler. Af lige Bessaffenhed vare 1678., som var saa sundt et Aar, at neppe nogen døede, og man her havde stor Bessignelse baade af Land og Vand; og 1679. da man her havde om Baaren og Sommeren saadan Tilførsel fra Skotland og Engeland, at man fik en Tønde Byg for een Rdlr., og for samme Priis 4. Boger Skotte=Meel.

§. 20. I Begyndelsen af Aaret 1680. saae det heel misligt ud; Thi Sneen laae længe ud paa Baaren, med et koldt og haardt Veir, saa der var lidt Græs, og neppe Lov at see ved St. Hans Tider, hvorover Hester og Dvæg bortdøde i stor Mængde, og Jorden blev heel seent tilsaacet. Men ved Soelshvervs Tid blev Veiret saa godt, at man ei

K 5 kunde

(a) Endskjønt Kulden dette Aar var usædvanlig streng, end og i Italien, og her i Norge den Winter skal have ligget 7. Alen dyb Sne. See Kern: Chron.

Kunde erindre sig dets Lige, og et meget frugtbart Aar baade paa Høe og Korn, som man overalt og fik vel, i Huus. Det var tillige et sundt Aar; Men Sild = Fiskeriet var meget slet. Ei mindre gode og frugtbare vare de fire efterfølgende Aar 1681., 82., 83. og 84., undtaget, at sidst-anførte Aar gjorde Hagelen stor Skade i Indherredet, og Fiskeriet var meget slet, saa at en Tønde Bonde-Gods kom til 3. Rdlr. at koste. Vinteren var desuden meget streng, ogsaa Udenlands, saa at Søen frøs endog ved Kysterne af Italien, og man kunde reise fra Frisland over Syder-Søen til Amsterdam, og fra Malmø til Kiøbenhavn (a). I Tydskland varede Kulden i 15. Uger, og i Februarii Maaned i sær skal den i Trondhiem have været saa streng, at ved 2000. Mennesker af dem, som laae paa Fiskerie, skal have frøset ihjel (b). Efter saadan Kulde indfaldt her Aar 1685. en megen dyr Tid, ved det Kornet frøs bort, og blev overalt mestendeels fordervet, saa at mange havde sat Livet til af Hunger, hvis der ei var kommet Tilførsel fra Danmark, Skotland, Irland o. s. v. Dog var her et overmaade rigt Sild = Fiskerie, saa man fik en Tønde Bonde-Gods for 5. Ort.

§. 21.

(a) See anførte Sted for Aar. 1684. p. II.

(b) Nys anførte Sted, pag. 19.

§. 21. Aar 1686. vedvarede den dyre Tid og forrige Misvæxt. Men ved den store Tilførsel, som her skede, saasom det Aar blev indført ved 70000. Tønder Korn (a), fik man en Tønde Rug for 6½. Ort, og en Tønde Havre for 3. Ort. Om Høsten kostede en Bog Humle 12. Rdlr. Silde-Fiskeriet var temmelig godt; dog maatte man ved Fule-Tider give 11. Ort for en Tønde Bonde-Gods. Aar 1687. slog og Grøden feil; Dog var her god Tilførsel fra Danmark; thi andensteds fra var det forbudet at skee, saa man købte 1. Tønde Byg og Malt for 1. Rdlr., en Tønde Rug for 1. Rdlr. 8. Sk., 1. Tønde Havre for 1. Sl. Dal., Jndherredet, som før sølede mindst dertil, tog dette Aar mest Skade af alt for tilig Frost. Ellers var Silde-Fiskeriet meget godt.

§. 22. Derefter fulgte An. 1688. et frugtbart Aar, da og Fiskeriet var godt; Men det efterfølgende 1689. begyndte med streng Kulde og stor Sygdom, og var ikke nær saa godt. Derimod 1690. baade et sundt Aar og frugtbart, med rigt Fiskerie. Og galdt en Tønde Spansk Salt 5½. Rdlr., men en Tønde Norss 7. Ort. Aar 1691.
tog

(a) J sit saa kaldede Huus, Cancellie setter han 70000. Læster Korn.

tog Sæden mangesteds stor Skade af alt for
 sterkt og vedvarende Hede, da og Smaakops-
 pene her ginge meget sterkt, og var ellers stor
 Sngdom, sær i Størdalen og Næsen, Silds-
 Fiskeriet og slet. Ligeledes var 1692. et
 Skin=Åar, og Fiskeriet slet. Men 1693.
 var saa sterkt et Skin=Åar, at ældgamle
 Folk ei kunde mindes ders Lige, og mange
 blant de Gemene derover lede Hunger, al-
 lerhelst da Fiskeriet tillige var meget slet.
 Hvilke begge Dele Åar 1694. forandrede sig
 til det bedre, saa man fik baade en rig Høst
 og en skönt Fiskerie. Dog vare alle frem-
 mede Bære formedelst Krigen meget dyre,
 saa at en Anker Brendevin kostede 20. Rdlr.
 Åaret var og meget sundt; Dog kom Vin-
 teren meget hastig paa, saa at meget Høe
 blev liggende under Sneen. Hvorpaa atter
 fulgte et Åaar; Thi om Natten til d. 20.
 Aug. 1695. kom saa sterkt en Frost, at Kor-
 net frøs bort overalt Nordenfields, og til en
 stor Deel ogsaa Søndensfields. Hvad som
 den Gang blev uskadt, frøs bort Nætterne
 til d. 4. 5. 6. Sept., og var Beiret siden den
 hele Høst meget haardt og stormende, som
 forarsagede stor Skade til Søes. Ligesom
 der ogsaa af Mangel paa Korn kom Blods-
 Got, hvoraf mange døde, sær paa Strinden.
 Herover blev dette Åar kaldet Store Frosts
 Åaret

Aaret (a). Dog var Sild-Fiskeriet godt, og fra Danmark kom saadan Tilførsel, at man her kjøbte 1. Tønde Byg for 6. Ort. Stort bedre var ei ellers 1696., da der af 25 Januar. udkom en Kongl. Befaling, at alle Jord-Eiere, under 2de Aars Retligheds Forliis, og anden Straf, skulde skaffe deres Bønder Sæde-Korn. Imidlertid blev Aaret meget slet, og toge mange stor Skade, som kjøbte Sæde-Korn, da det ikke groede, ved det tillige at en kold Vaar indfaldt. Herover døde en stor Mængde fattige Folk af Blod-Sot, skjønt Tilførselen for Resten var god, saa man fik 1. Tønde Dansk Rug for 9. Ort, 1. Tønde Sæde-Byg for 9., 1. Tønde Mad-Korn for 8., 1. Tønde Malt for 7., og Havren for 5. Ort.

Aaret 1697. var ogsaa slet og ufrugt- bart. Men derimod 1698. overmaade rigt paa Korn. Ligeledes 1699. og 1700., da baade overflødig Korn faldt og rigt Fiskerie, med Sundhed og Velstand. Aar 1701. skinnede Kornet mangesteder af; Men siden kom fugtigt Veir, saa de afbrendte Aar opspirede

- (a) Om dette og de efterfølgende 2de haarde Aar er det vel Urban. Hiärne taler i hans Andra Flok pag. 299., at stor Hungers Nød da har plaget Nordland, især i Sverrig, Finland, Est-Lif, og Ingermanland.

spirede igien af Roden, men komme ei til Modenhed formedelst alt formegit og langvarigt Regn, hvorved og nesten alt Høe blev fordervet. Fiskeriet var ogsaa slet, men for Resten et sundt Aar. Frugtbart var ogsaa 1702., men sidst paa Sommeren og Høsten indfaldt meget Regn, saa meget Soer derover blev fordervet og liggende under Sneen. Derimod var i Begyndelsen af Sommeren 1703. en sterk Hede, hvoraf Kornet paa mange Steder blev forbrændt, men paa andre igien faldt der baade nok og godt Korn. Veiret var ellers dette Aar meget uroligt, saa der ved Fro-serne alene bleve 80. Mennecker borte paa Søen, mange og paa andre Steder. Ligeledes døde her og mangfoldige Børn af Smaackoppene. Det derpaa følgende 1704. var et misligt Aar, da der paa nogle Steder faldt godt Korn, paa endeel middelmaadigt, og paa andre slet intet, hvor det blev fordervet af Regn og Kulde.

§. 24. Ligesom Aar. 1705. var et ufrugtbart Aar, saa Vinteren Aar 1706. usædvanlig mild til den 11te Mart., da der faldt en overmaade Mængde Snee, som gjorde en kold Baar og Sommer, da Korn og Høe tog Skade af Regn og Kulde. Høsten derpaa var taagefuld og vindig, da
der

der kom en stor Mængde Lemcænder. Efter Løv-faldet begyndte Skoven atter at springe ud, da Rønne-Træerne ei alene bare Løv, men og i Octob. Maaned Vær, skiont de ei bleve modne. Derpaa fulgte et slet og mislygt Uaar 1707., da og Smaae-Koppene atter indfunde sig i Trondhiem. Hvormed vi denne Gang ville slutte, og ei heller noget melde om de seneste store Uaar, som overgik dette Land 1740., 41. og 42., da samme endnu blandt de fleste af os ere i friskt Minde.

§. 25. Det maa aleneste være os tilladt, tilsidst at gjøre af foranførte nogle faa Anmerkninger: 1ste. At naar store Uaar her i Landet ere indfaldne, ere der gierne tre paa Rad fulgte efter hinanden, skiont ellers et og andet mislygt Uaar kan være kommet ind imellem, som dog ikke kan regnes blandt de store Uaar. Af dette Slags vare f. e. de tre Uaaringer 1740., 41., 42.; Saadanne og de tre 1695., 96., 97.; Ligeledes 1685., 86., 87.; Af samme Bestaaffenhed 1632., 33., 34.; og ei heller anderledes 1600., 1601. og 1602. Hvilke Exempler vel kunde være flere, om man havde saadanne Ting nøiere optegnede, og kan vel altsaa ikke gjøre Sagen til en fast Regel, men dog meget merkwardig. 2det. At naar Misvæxt og Uaar her i Landet ere indfaldne, har Sild-Fiskeriet gierne

gjerne været overflodigt, i varme eller Skin-
 Nar derimod som oftest slet. Hvilket kan
 sees baade af ældre og nyere Tiders Exempler,
 og er ligeledes værdt at legge Merke til, som
 noget, hvori Guds Kierlige og vise Forsyn
 saa tydelig kiendes. Men det Middel, som
 han heri betiener sig af, og den naturlige
 Aarsag hertil, er uden al Tvil at finde just i
 det selv samme, som forvolder Uaar og Mis-
 væxt hos os, nemlig det længer end ellers
 vedvarende stormende og haarde vestlige og
 nordlige, eller her saa kaldede Hav-Beir,
 hvoraf Vandet i saadane Aaringer plages,
 men som tillige driver de i det store Is-Hav
 sig opholdende mangfoldige Fiske-Sverme
 i desto større Mængde til vore Norske Kyster,
 for der at blive de Nødlidende til Hielp og
 Føde. Og kan jeg derfor ei andet end at
 ansee den Mening at være vel grundet og heel
 rimelig, som den lærde Borgemester Andersen
 i Hamborg har fremsat i sine Beretninger
 om Island, Grønland og Strat-Davids,
 angaaende Sildenes og andre Fiske-Svermes
 Opholds-Sted længst henimod Nord i det
 store Is-Hav, og sammes Udvandring
 derfra langs de Islandske, Norske, Danske
 og Engelske Kyster.

§. 26. I denne Henseende kan og 3die
 Indbyggerne i disse nordlige Lande, især de,
 som boe ved Sø- Siden, ingenlunde i paa-
 kommende Hungers Nød ansee deres Skiebne
 for verre, men heller for bedre end deres,
 som beboe de mere sydlige og varmere Lande,
 hvor man af de, til den Ende her fortelig
 anførte Exempler, noksom kan see, at man
 end og paa de frugtbareste Steder ofte har
 maattet prøve denne haarde Skiebne. Det
 vilde derfor være et daarlige Indfald af vore
 Landsmænd, om de for eet og andet indfal-
 dende Naars Skyld vilde legge Plog og Harre
 ned. Ligesom de, der har villet komme
 frem med det Forslag, at man paa den
 Grund burde forbyde Indbyggerne i Norge
 at pløie og saae, i ingen Ting har mere
 kundet robe enten deres Laabelighed eller
 Egennyttighed.

§. 27. Men eftersom Brugen af
 Korn-Varer er nu blandt os bleven saa al-
 mindelig, at man ikke kan undvære dem,
 anførte Exempler ogsaa mere end tilfulde vise,
 hvor stor Jammer og Elendighed indfaldende
 Mangel af disse Varer fører med sig, det og
 ikke kan negtes, at jo Misvæxt særdeles her
 Nordenfields i Norge, om ikke overalt, saa
 dog paa eet og andet Sted, ofte plager Ind-
 byggerne; Saa var det vel 4de ikke af
 Trh. Selsk. Skr. 1. D. 2 Beien,

Veien, om man var betænkt paa noget be-
 qvent Middel, hvorved den indfaldende
 Mangel, og deraf flydende Hungers Nød,
 kunde forekommes. Og som intet synes dertil
 mere tienligt, end at have Korn i Forraad,
 men Erfarenhed noksom viser, at den gemene
 Mand i Almindelighed ikke bruger den Ef-
 tertanke, eller har den Omhyggelighed for de-
 res eget Beste, at de samle sig saadant For-
 raad; Saa var vel intet i dette Tilfælde tien-
 ligere, end om det Forslag kunde settes i
 Verk, som er bragt paa Bane, angaaende
 Boigde- Magaziner i Landet at oprette,
 hvorom vi i efterfølgende Afhandling ville
 give vore ringe Tanker tilkiende.